

Overweging Feest van Epifanie

zondag 7 januari 2016, Dominicuskerk Oog in Al

gelezen: Jesaja 60,1-6; Psalm 72;
Efeziërs 3,5-6; Matteüs 2,1-12.

1.

Magiërs zijn het volgens Matteüs, maar ze komen klaarblijkelijk als vrienden van koningen en heersers: waarschijnlijk worden zij mede daarom gezien als de 'drie koningen', die nog altijd bij onze kerststal staan. Zij vertegenwoordigen de volken, die volgens de profeet Jesaja met hun kostbaarste geschenken zullen komen als God zich in zijn volle schittering openbaart. Dat is wat er gebeurt, volgens de evangelist Matteüs, als deze Magiërs in het verre Oosten een ster zien opgaan: dan is dat de openbaring van Gods schittering die zo helder is dat het tot aan de uiteinden der aarde te zien valt. Maar de Magiërs die komen als de gelijken van koningen, die vertrekken als vluchtelingen. Zij worden in een droom gewaarschuwd om niet naar Herodes terug te keren, zo hoorden wij, en daarom 'namen ze de wijk en gingen langs een andere weg naar hun land terug'. Dat is toch opmerkelijk: als Gods schittering zich openbaart, worden degenen die deze schittering werkelijk zien tot mensen die zich stiekem uit de voeten moeten maken.

Zij moeten vooral afstand houden van het Jeruzalem waar koning Herodes heerst, omringt door hogepriesters en Schriftgeleerden die hun kennis in zijn dienst stellen. Zij kunnen daarmee voor het oog van het volk hun waardigheid behouden en de koning verschijnt op deze manier niet als de zetbaas van de Romeinse bezetters – wat hij in feite was – maar als een koning die de steun heeft van de God die Israël op een bijzondere manier tot zijn eigen volk had uitverkoren. De Magiërs mijden op hun terugreis dit gezelschap. Zij 'namen de wijk', zegt onze vertaling, zoals in het vervolg van de tekst die wij lezen verteld zal worden dat Jozef en Maria met het Jezuskind 'de wijk namen', omdat ook zij in een droom waren gewaarschuwd: hier staat ook in het Grieks hetzelfde woord. Jozef en Maria 'nemen de wijk' naar Egypte – Egypte, de plaats van de slavernij en de onderdrukking: daar is de kans om te overleven voor hen blijkbaar nog groter dan onder de macht van Herodes, die erin slaagt zelfs degenen aan zich te onderwerpen die de opdracht hebben de Naam hoog te houden van de God van de uittocht en de bevrijding. Herodes doet volgens Matteüs niet onder voor de Egyptische farao die in het Bijbelboek Exodus beveelt dat alle pasgeboren Joodse jongetjes in de Nijl gegooid moest worden (Ex. 1,16 en 22). Herodes beveelt alle jongetjes van onder de twee jaar te doden (Matteüs 2,16): de kerk herdenkt deze zogenoemde 'Onnozele Kinderen' elk jaar op 28 december en in hen alle kinderen die door de eeuwen heen het slachtoffer zijn geworden van oorlog en geweld. En nog altijd.

Zoals Mozes te midden van het door de farao bevolen geweld op wonderbaarlijke wijze gespaard bleef, zo blijft Jezus op wonderbaarlijke wijze gespaard van het geweld van Herodes. Dat dit volgens de evangelist de vervulling is van de profetie van de profeet Hosea dat God uit Egypte zijn zoon heeft geroepen (Matteüs 2,15; Hosea 11,1), betekent dan niet zozeer dat God Jezus met zijn ouders uit Egypte naar Israël laat komen, maar dat Jezus dankzij Gods zorg uit de hand van Herodes en zijn handlangers is gered.

2.

Ook de Magiërs worden gered. Minder dramatisch dan Jozef Maria en Jezus moet redden, maar toch. Zij hebben een rijzende ster gezien, een krachtig lokkend perspectief en ze zagen het als een uitnodiging: er is richting, de weg heeft een bestemming, begeef je op die weg! Dergelijke uitnodigingen vallen ons allemaal ten deel en de kunst is ervoor open te blijven.

Dat is niet simpel. Immers, hoe vaak kun je met je kop tegen de muur lopen, voordat je, wijs geworden, denkt dat je maar beter niet kunt beginnen met lopen, laat staan al te hard en vastberaden te lopen? Dan stuit je ook niet op de muur. Hoe vaak kun je een veelbelovende weg inslaan en ontdekken dat de belofte niet wordt ingelost, voordat het verstand toeslaat en je gaat geloven dat dergelijke beloftes illusie zijn? Hoe zorg je ervoor niet opgesloten te raken in de

wijsheid dat het betere niet de vijand moet zijn van het goede en dat een vogel in de hand beter is dan tien in de lucht? Hoe bevrijden wij onze kinderen en kleinkinderen van het gevoel dat er geen alternatief zou zijn voor de wegen die al zijn gebaad en voor de gebruikelijke wegwijzers die ze vaak het gevoel geven verloren te lopen?

Wij zouden ze bijvoorbeeld kunnen vragen, wij zouden onszelf kunnen afvragen welke ster wij eigenlijk hebben zien opgaan. Welke uitnodiging hebben wij vernomen? Wat houdt ons staande en gaande, behalve ons voornemen om vooral niet te falen en te vallen? Wij zouden ons vervolgens de vraag kunnen stellen of wij, zoals de Magiërs, niet te vanzelfsprekend te rade zijn gegaan bij degenen die in aanzien staan, die wij autoriteit of macht toeschrijven. Tijdschriften en kranten staan vol adviezen hoe het beste van je leven te maken, van mensen die op de een of andere manier gelden als succesvol. Maar bereiken wij onze bestemming wel als we doen wat anderen gedaan hebben? Leven wij ons leven volgens de bedoeling die het heeft als wij de wegen gaan die al zijn aangelegd en die ons voortdurend worden gewezen? Gaat er licht over ons op als wij dat licht per definitie denken te kunnen vinden waar het door anderen ook gezocht wordt? Is het licht dat in onze wereld zo oogverblindend schijnt dan werkelijk het licht waarin wij denken zelf waarachtig kunnen schitteren, het licht dat ons leven zichtbaar maakt als ten volle goed?

3.

Het evangelie suggereert ook vandaag dat het licht van de hoop niet te vinden is in wat doorgaat voor machtig, voor de meest efficiënte ordening van het samenleven, voor verstandige kennis. Het schijnt in het onaffe, in het moeilijk plaatsbare, in de losse draadjes.

Zoals in het citaat uit de profeet Micha (5,1) waarin volgens de hogepriesters en Schriftgeleerden het antwoord ligt op de vraag van de Magiërs waar de nieuwe koning der Joden geboren zal worden. Het idee dat er een door God zelf gezalfde koning uit het schijnbaar onmogelijke Betlehem komt, dat verwijst terug naar David, wiens familie uit Betlehem afkomstig was en die voordat hij koning werd niet bepaald de uitstraling had van macht en kracht, van gegarandeerd succes en zekerheid van de overwinning. Toch oefende hij het koningschap uit op een manier die in het vervolg in de geschiedenis van Israël als voorbeeldig zou gelden. Losse draadjes zoals in de ster, die bleef staan boven de plaats waar het kind was, waardoor de Magiërs – zo staat het er – met ‘buitengewoon grote vreugde vervuld’ raakten. Het leven wordt uiteindelijk niet goed door het te richten op een welomschreven doel. Het leven is waarachtig goed als dit doel – neen, niet bereikt is, maar – dragend aanwezig is in wat we doen en wat ons overkomt. Het goede leven is geen doel dat wij, als we goed ons best doen, hooguit steeds dichterbij kunnen benaderen, maar nooit echt bereiken. Het goede leven is het leven dat goed *is*, waar centraal staat wat centraal moet staan, waar gedaan wordt wat gedaan moet worden. Het is daar waar in de juiste verhouding gegeven en ontvangen wordt, mensen zich gedragen weten en elkaar dragen, liefde verbindt wat hopeloos gescheiden lijkt of onherstelbaar gebroken. Kortom, het goede leven is waar God is, niet ondanks, maar middenin alle gebrokenheid.

Daar is dan ook de bestemming van de kostbaarheden die wij te geven hebben. De vraag is dan niet langer of wij wel in het bezit zijn van zulke kostbaarheden, een vraag die in onze onzekere tijden velen plaagt. De vraag wordt dan of wij wat we hebben daar waar God is voor God neer durven te leggen. Of wij wat wij zijn zonder reserve aan God durven toevertrouwen.

3.

Bepaald zonder risico is dit niet. Het zal ervoor zorgen dat wij de weg kwijtraken, dat wij niet zomaar meer zullen weten wat we moeten doen en hoe we dat kunnen doen. Het zal ervoor zorgen dat wij misschien wel de wijk moeten nemen weg waar we aanvankelijk dachten dat het licht schijnt waarin alles een plaats heeft en dat alles laat schitteren. Wij zullen, zo zeggen de

Schriften, zijn als vreemdelingen en ballingen zijn (1 Petrus 2,11; vgl. Hebrëen 11,13; Psalm 39,13; 109,19). Maar juist dan, juist als we niet langer het gevoel hebben iets te moeten of te kunnen beschermen om het niet te verliezen, en als we beseffen dat wij leven van wat zich aan ons aan goedheid openbaart, niet zelden ondanks de manier waarop wij ons leven hebben vormgegeven en ingaand tegen wat wij ons hebben laten vertellen en wat wij onszelf hebben verteld dat de juiste weg is, juist *dan* staan wij met al Gods andere schepsels in het volle licht.

Wat zich vandaag openbaart is het volle licht dat ons laat opstaan en doet schitteren: Gods komst in ons bestaan. Het vraagt ons erop te vertrouwen, het vraagt ons eraan over te geven.

Erik Borgman